



Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Södertörns högskola lämnar i bifogat betänkande sina synpunkter på remissen.

Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet SOU 2016:72 (ert diarienummer N2016/06470/FF)

Södertörns högskola har av näringsdepartementet inbjudits att inkomma med synpunkter på betänkandet Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet (SOU 2016:72).

Beslut i detta ärende har fattats av rektor Gustav Amberg efter föredragande av biträdande avdelningschef Dan-Anders Lidholm. I handläggningen har även professor Cheick Wagué och utredare Magdalena Källström deltagit.

Med vänlig hälsning

Gustav Amberg
Rektor

Dan-Anders Lidholm
Föredragande



Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet SOU 2016:72 (ert diarienummer N2016/06470/FF)

Södertörns högskola lämnar nedan kommentarer till betänkandet och hänvisar även till vad som anförs i Sveriges Universitets- och Högskoleförbunds remissvar.

Betänkandet spänner över ett stort antal politikområden och det är i första hand utredningens innehåll i kapitel 1 - 4 och i kapitel 5 (av särskild relevans för högskolesektorn) som kommenteras i detta yttrande.

Sammanfattning

Utredningen föreslår en mängd förändringar inom universitets- och högskolesystemet och av vilka flera skulle innebära omfattande förändringar för lärosätenas förutsättningar och arbetssätt. Samtidigt vilar många av dessa förslag på en svagt underbyggd analys och ibland endast på antaganden. Utredningen har heller inte i någon större omfattning beaktat universitetens och högskolornas många uppgifter vid sidan av forskning och innovation vilket gör det riskabelt att genomföra flera av betänkandets förslag då effekterna på dessa andra områden inte analyserats. Slutsatsen blir att det, även om Södertörns högskola ställer sig positiv till flera av utredningens förslag, krävs en betydligt grundligare analys av förslagen för att dessa skall kännas väl underbyggda och trovärdiga.

Kommentarer

Allmän kommentar till del 1:

I utredningens beskrivning av de stora samhällsutmaningar som behöver lösas, och där entreprenörskap och innovation spelar en viktig roll, utgår utredaren huvudsakligen ifrån ett företagsekonomiskt tillväxtperspektiv där förslagen till åtgärder har sin tyngdpunkt inom ekonomi- och juridikområdet. Entreprenörer kan sannolikt inte själva lösa de globala utmaningarna. Vi menar att fler perspektiv och en större bredd av aktörer samt vetenskapsområden behövs för att kunna definiera, problematisera och lösa de komplexa globala utmaningarna. Humanvetenskapernas- och samhällsvetenskapernas betydelse för att såväl definiera som att lösa aktuella och kommande samhällsutmaningar framgår till exempel inte särskilt tydligt i betänkandet men är rimligen av stor betydelse inom områden som t ex migration, integration, kunskapsutveckling, hållbar utveckling och demokratiutveckling. Betänkandet kunde därför på ett tydligare sätt beskriva behovet ett

mångvetenskapligt angreppssätt i vilket olika vetenskapliga discipliner samverkar för att kunna identifiera, analysera och lösa komplexa globala utmaningar.

Betänkandet utgår ifrån de möjligheter som entreprenörskap och innovation kan medföra för samhällsutvecklingen och framhåller ett antal olika förslag på ändringar som på olika sätt kan främja dessa typer av initiativ. Detta ser vi som över lag som positivt. Men det är anmärkningsvärt att betänkandet inte tar upp och belyser dessa aktörers ansvar för såväl sociala som ekologiska och ekonomiska aspekter av samhällsutvecklingen. Inte minst viktigt är det i en tid då entreprenörskapet på ett tydligare sätt ges utrymme inom områden som har ansvar gentemot utsatta grupper till exempel inom vård, skola och omsorg. Det finns idag tydliga belägg för att entreprenörskap och innovation många gånger har såväl positiva som mindre uppskattade konsekvenser vilket vi anser på ett tydligare sätt behöver tydliggöras.

Kommentarer till del 1, kapitel 2 - 5:

1) Södertörns högskola stöttar förslaget i avsnitt 4.3 om att ge universitet- och högskolor anslag för att organisera utbildningar för flyktingar/nyanlända som har högskoleutbildning.

I utredningen nämns att omkring 12 % (ca 20 000 personer under 2015) av de nyanlända som kommit till Sverige under de senaste årens flyktingströmmar har högskoleutbildning. En effektiv arbetsmarknadsintegrering av denna grupp är viktig såväl för de nyanlända som för Sveriges ekonomi och tillväxt. Ett led i att åstadkomma detta är att nyanlända snabbt får sina tidigare utbildningar validerade och att kompletterande ämnesspecifika utbildningsinsatser och yrkesinriktad språkutbildning tillgängliggörs. Universitet- och högskolor har därför en viktig uppgift att fylla avseende utbildningsinsatser gentemot denna målgrupp. Emellertid, föreligger oklarheter kring nyanländas juridiska status i förhållande till högskolelagen och högskoleförordningen liksom grunderna för finansiering av utbildning riktad mot målgruppen. En genomlysning och anpassning av såväl regelverk som finansieringsformer gällande utbildningar för nyanlända skulle underlätta lärosätenas arbete med att utveckla, organisera och genomföra sådana utbildningar.

2) Södertörns högskola avvisar förslaget i avsnitt 5.6.1 om att öka den konkurrensutsatta delen av universitets och högskolors basanslag från 20 till 50 procent.

Basanslaget för forskning och forskarutbildning utgör en central del av forskningsfinansieringen vid alla lärosäten. Det skapar grundläggande förutsättningar för forskning och utbildning på forskarnivå och för forskningsanknytning av grundutbildningen. Anslaget skapar även förutsättningar för rekrytering av och stöd till unga forskare liksom för strategisk rekrytering av professorer. Vidare, inverkar basanslaget på lärosätets möjligheter att erhålla extern forskningsfinansiering (som ofta kräver medfinansiering). Det framgår inte i utredningen på vilket sätt en ökning av konkurrensutsättningen från 20 till 50 procent av basanslagen skulle bidra till ökning av forskningens kvalitet och relevans. Förslaget innehåller ingen underbyggd analys och saknar därmed grund. En ökad konkurrensutsättning kan till exempel få negativa följder för lärosätenas jämställdhetsarbete då ökad konkurrens troligen innebär att äldre manliga forskare kommer att gynnas på bekostnad av unga och/eller kvinnliga forskare.

3) Södertörns högskola menar att förslaget i avsnitt 5.6.1, om att medel från näringslivet skall få större betydelse för universitetens och högskolornas ekonomi för att stimulera samverkan med det omgivande samhället, behöver omformuleras.

Utredaren föreslår att medel från näringslivet skall lyftas ut från den tilldelning som styrs av externa medel och istället utgöra grunden för den andel (10 % av basanslagen föreslås) som skall fördelas efter hur väl samverkansuppgiften sköts. Av utredningstexten får man intrycket att näringslivsbegreppet endast omfattar privata företag. Inom ramen för samverkansuppgiften (högscolelagen) skall lärosäten samverka med hela det omgivande samhället och inte endast med företag. Universitet och högskolor med tyngdpunkten inom humaniora och samhällsvetenskap kan ha en mycket väl utvecklad och omfattande samverkan men där samverkansparterna ofta utgör offentliga organisationer (statliga myndigheter, länsstyrelser, landsting, kommuner med flera). Att särskilt lyfta ut samverkan med privata företag som grund för fördelning av en del av basanslagen och som ett mått på högskolornas samverkansförmåga är missvisande och kommer att gynna särskilda lärosäten och discipliner (t ex teknik, medicin och naturvetenskap). Alla former av samverkan liksom olika typer av samverkansparter bör ingå i ett utvärderingssystem för samverkansuppgiften. Särskilt om detta skall användas för resurstilldelning. Dessutom är det viktigt att de kvantitativa och kvalitativa mått och indikatorer som används för att värdera samverkan även kan användas på andra typer av samverkansaktiviteter än de som riktar sig mot företag.

4) Södertörns högskola avvisar förslaget i avsnitt 5.6.2 om att utveckla kollegiala organs beslutsfunktioner och att dessa i huvudsak skall ha en rådgivande roll.

Utredningen beskriver att kombinationen av linjestyrning och kollegialt ledarskap vid svenska lärosäten leder till ett oklart mandat och en otydlig ansvarsfördelning vilket försvårar och fördröjer strategiskt viktiga beslut. Visserligen hänvisar utredaren till bl. a. OECD, Ledningsutredningen (SOU 2015:92) och Näringslivets forskningsberedning (2016) men det är oklart hur man kommer fram till slutsatsen att ledarskapet generellt sett är svagt inom akademien och att forskningen därmed inte kan uppnå excellens liksom att kombinationen av linjestyrning och kollegial styrning leder till en byråkratisk och hierarkisk beslutsstruktur som är trög och ineffektiv. En djupare analys av det kollegiala systemets betydelse för kvaliteten inom utbildning, forskning och samverkan saknas och lämnar därför slutsatserna utan grund.

Södertörns högskola menar att det är viktigt att utveckla ledningsstrukturen inom universitet och högskola och att i detta arbete definiera och förtydliga det ansvar och de uppgifter som åligger linjesystemet och det kollegiala systemet. Högskolan är av ståndpunkten att kollegiala organ är mycket viktiga för att uppnå hög kvalitet inom såväl utbildning som forskning och att det är i samspelet med linjesystemet som en stor del av kvalitetsutvecklingen drivs framåt.

5) Södertörns högskola ställer sig tveksam till förslaget i avsnitt 5.6.3 om att konsolidera forskningsfinansieringen.

Utredningen föreslår en konsolidering av antalet forskningsfinansiärer och att införa färre, men större, forskningsprogram som möjliggör mer omfattande finansiering till prioriterade projekt. Bland annat hänvisar utredaren till en påbörjad konsolidering av offentlig finansiering av forskning och innovation i Danmark (Danmarks innovationsfond). I övrigt saknas en grundlig analys av vilka effekter en konsolidering skulle ha på forskningens kvalitet och för att kunna presentera ett meningsfullt underlag bör frågan utredas vidare.

Södertörns högskola menar att, vid sidan av basanslaget, är de externa finansiärerna betydelsefulla genom att de stödjer specifika områden och erbjuder en mångfald av projekt- och finansieringsformer. Södertörns högskola anser att det är angeläget att denna mångfald vidmakthålls, inte minst med hänsyn till möjligheterna att öka andelen kvinnliga professorer. En ytterligare centralisering av forskningsresurserna till ett fåtal bidragsgivare gagnar sannolikt inte ökad jämställdhet och mångfald. Som tidigare nämnts under punkten 2 ovan kan till exempel en ökad konkurrensutsättning få negativa följder för lärosätenas jämställdhetsarbete då ökad konkurrens troligen innebär att äldre välmeriterade manliga forskare kommer att gynnas på bekostnad av unga och/eller kvinnliga forskare.

6) Södertörns högskola stöttar förslaget i avsnitt 5.7.3 om en tydligare satsning på livslångt lärande men ställer sig däremot tveksam till vissa delar av förslaget.

I utredningen föreslås att svenska universitet och högskolor skall ges ett uppdrag om att tillhandahålla vidareutbildning och löpande kompetensutveckling för högutbildade. Flera tidigare utredningar har visat på ett behov av kontinuerlig kompetensutveckling för yrkesverksamma och det livslånga lärandet framhålls ofta som nödvändigt för att tillgodose såväl individers som arbetsgivares behov av relevanta kunskaper på en snabbt föränderlig och allt mer komplex arbetsmarknad. Till ovanstående målgrupp kan även nyanlända med högskoleutbildning räknas och uppdraget bör därför även omfatta dem.

Södertörns högskola ställer sig däremot tveksam till förslaget att dessa utbildningar typiskt bör vara 2 - 16 veckor långa och att de skall ges vart femte år. Utbildningsbehoven, vet vi av erfarenhet, kan se väldigt olika ut för olika arbetsgivare och individer. Utvecklingen av fort- och vidareutbildning (t ex uppdragsutbildning) vid lärosätena sker idag oftast i nära samarbete med uppdragsgivaren för att tillgodose dennes specifika behov. Efterfrågan på skräddarsydda utbildningar ökar kontinuerligt medan behovet av färdiga och standardiserade kurser sjunker. Mot bakgrund av denna utveckling bör utvecklingen av fort- och vidareutbildningar fortsatt vara baserade på arbetsgivarnas behov och ske i samspel med dessa vid universitet och högskolor. Det system med kunskapskonton som används i Singapore och som lyfts fram som exempel i utredningen bygger på tillgång till ett stort antal (ca 10 000) färdiga och ackrediterade kurser. Ett motsvarande system i Sverige skulle med stor sannolikhet leda till att en mängd av dessa utbildningar inte skulle vara efterfrågade och vara förenat med höga och onödiga kostnader. Det föreslagna systemet för vidareutbildning kommer att vara mycket resurskrävande för lärosätena och kräva en omfattande och långsiktig planering av organisation, bemanning och lämpliga utbildningsformer. Utredningen gör ingen närmare analys av hur det föreslagna systemet för vidareutbildning ska vara uppbyggt eller finansieras och för att dra några långtgående slutsatser krävs ytterligare utredning.

7) Södertörns högskola stöttar förslaget i avsnitt 5.8.2 om att låta universiteten besluta om lärarundantaget och att ägandet av Innovationskontoren delas mellan särskilt mindre högskolor och universitet.

Förslaget om att behålla lärarundantaget som generell princip men ge möjligheter för universitet och högskolor att själva besluta om sin policy vad gäller intellektuella äganderättigheter (IPR) är nära sammankopplad med lärosätenas förmåga och förutsättningar för att hantera IPR. Som ett led i utvecklingen av innovation, nyttiggörande och entreprenörskap samt för att möjliggöra kommersialisering och ägande har holdingbolag och innovationskontor etablerats i anslutning till 12 lärosäten, särskilt de med tyngdpunkt i

teknisk, naturvetenskaplig och medicinsk forskning. Innovationskontoren (som erhåller statlig finansiering) skapar förutsättningar för att med hög grad av autonomi leda, prioritera och organisera verksamheter inom innovationsområdet. Vid inrättandet av innovationskontoren indikerades att de lärosäten som inte tilldelades sådana skulle samarbeta med närliggande lärosäten. Södertörns högskola har inom ramen för olika projekt och aktiviteter därför närmast sig innovationskontoren vid regionens andra lärosäten. Erfarenheten visar dock att de strategiska prioriteringarna skiljer sig åt och att det ibland varit svårt att få till stånd långsiktiga och varaktiga samarbeten. Det förefaller också vara så att yngre lärosäten med verksamheter huvudsakligen inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området har haft svårare att få tillgång till befintliga strukturer. En del lärosäten har via regleringsbrev fått tillträde till andra universitets innovationskontor medan andra högskolor, däribland Södertörns högskola, inte kan hänvisa till ett sådant. Om svenska lärosäten har i uppdrag att medverka till innovationssystemet bör samtliga universitet och högskolor ha tillgång till både instrument och finansiering som möjliggör hantering av IPR, ägande och kommersialiseringsprocesser. Särskilt viktigt blir det förstås om lärosäten framgent i större utsträckning skall utvärderas och tilldelas resurser i konkurrens utifrån sina prestationer avseende samverkan och innovation. Ett gemensamt ägande av innovationskontoren mellan lärosäten kan, som utredaren föreslår, skapa förutsättningar för samtliga universitet och högskolor att hantera IPR och att kunna ge stöd till lärare/forskare vid olika former av nyttiggörande och/eller kommersialisering.

8) Södertörns högskola stöttar förslaget i avsnitt 5.8.4 om att öka rörligheten mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor genom ändrade meriteringsgrunder.

I utredningen föreslås att bedömningsgrunderna i högskoleförordningen förändras så att relevant erfarenhet inom forskning och innovation i andra sektorer tillmäts större betydelse vid lönesättning och vid tjänstetillsättningar av professorer och lektorer. Södertörns högskola instämmer med att en ökad mobilitet mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor är viktig för kunskapsöverföring och kan bidra till att göra både forskning och utbildning mer samhällsrelevant. Nuvarande meriteringssystem belönar inte arbete med samverkansuppgiften trots att den ingår som en av lärosätenas huvuduppgifter och erfarenheter av forskning och innovation utanför den akademiska miljön bör också få tillgodoräknas vid rekrytering av lärare och forskare. Södertörns högskola menar också att en ökning av antalet adjungerade professorer, lektorer och adjunkter vore betydelsefullt för att stimulera kunskapsöverföring mellan akademi och strategiska samverkanspartners samt för att öka forskningens och utbildningarnas samhällsrelevans. Betänkandet saknar dock en grundlig analys och beskrivning av hur den föreslagna förändringen av meriteringssystemet skall utformas och ytterligare utredning är därför nödvändig för att kunna ta ställning till förslaget.